

Також варто погодитися із І. А. Дришлюком, який вважає, що поняття «спеціальна (професійна) осудність» поглиблює та деталізує категорію спеціального суб'єкта, у тому числі військових кримінальних правопорушень, який характеризується не просто обійманням певної посади чи зайняттям певною діяльністю, але й наявністю відповідних якостей, необхідних для виконання тих чи інших функцій [3, с. 159].

Отже, умови, в яких на даний момент перебуває Україна, зумовлюють зміну вектору наукових досліджень та підтверджують актуальність деяких наукових категорій, які не знайшли свого законодавчого втілення, проте мають місце у науці кримінального права. Однією з таких категорій є спеціальна (професійна) осудність.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (у редакції від 23.04.2022). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
2. Орловська Н. А. Осудність та її види (порівняльний аналіз законодавства України та інших держав). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. А. Орловська; кер. роботи Н. А. Мірошніченко; Нац. ун.-т. «Одеська юридична академія». Одеса, 2001. 20 с.
3. Дришлюк І. Деякі питання спеціальної осудності суб'єкта злочинів у сфері використання техніки. *Матеріали 70-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова, присвяченої 150-й річниці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова* (25–27 листоп. 2015 р., м. Одеса) / МОН України ; Одес. нац. ун.-т. ім. І. І. Мечникова ; екон.-прав. ф-т. ; відп. ред. О. О. Нігреева. Одеса : Астропринт, 2015. С. 157–159.

Ключові слова: спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, спеціальна (професійна) осудність, військові кримінальні правопорушення, воєнний стан.

Key words: a special subject of a criminal offence, special (professional) sanity, military criminal offences, martial law.

ШЕПОТЬКО МАРИНА АНДРІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права*

ПІДБУРЮВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ПРОВОКАЦІЯ ПІДКУПУ: ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ

Згідно чинного кримінального законодавства провокація підкупу становить дії службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції,

обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду (ст. 370 КК України).

У науковій літературі провокацію кримінального правопорушення зазвичай визначають як «завідоме створення особою обстановки, що викликає вчинення іншою особою кримінального правопорушення, або співучасті у такому діянні з метою її викриття, шантажу або заподіяння іншої матеріальної чи нематеріальної шкоди такій особі» [1, с. 6].

Існує також позиція, згідно якої «розуміння правової природи провокації у законі про кримінальну відповідальність ґрунтується на тому, що такі діяння, по суті, є підбурюванням до кримінального правопорушення, а у кримінальному процесуальному законодавстві міститься вказівка на підбурювання та пособництво» [2, с. 123].

Однак, в першу чергу, для правильної кримінально-правової кваліфікації необхідно провокацію кримінального правопорушення відрізняти і від підбурювання до його вчинення. Поняття діяльності підбурювача впливає зі змісту ч. 4 ст. 27 КК України : «Підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила співучасника до вчинення кримінального правопорушення».

В цілому, за суб'єктивними ознаками, провокація зовні схожа на підбурювання до скоєння кримінального правопорушення, тому досить часто вітчизняні вчені відносили провокаційні дії до підбурювання. Проте не слід забувати про те, що підбурювання – це один із видів співучасті. Якщо це так, тоді ознаки співучасті мали б бути присутніми і щодо провокації, однак це не відповідає дійсності.

У свою чергу, теорія кримінального права виділяє об'єктивні і суб'єктивні критерії співучасті. Розкриваючи об'єктивні ознаки співучасті, слід зупинитися насамперед на кількісній ознаці – участь у кримінальному правопорушенні двох або більше осіб. Це означає, що найменша кількість винних при співучасті – дві особи. При провокації ми можемо спостерігати участь у кримінально караному діянні якраз двох осіб (за умови, якщо вони осудні та досягли встановленого законом віку). Разом з тим, це лише зовні уявна спільна діяльність двох і більше осіб. Ілюзорність спільного дії двох осіб очевидна, оскільки мети кожного з учасників даних суспільно небезпечних процесів різні. Дії кожного з учасників повинні бути спрямовані на досягнення єдиного злочинного результату. Однак, при провокації кожен із учасників цих дій намагається досягти самостійного результату, діаметрально протилежного.

Незважаючи на всю схожість зовнішніх ознак провокації з підбурюванням, внутрішній їх зміст відрізняється. Так, відповідно до суб'єктивного критерію для співучасті потрібна взаємна домовленість сторін. Співучасть у кримінальному правопорушенні має бути лише умисною як з одного боку, так і з іншого, тобто особи, які беруть участь у кримінально караній діяльності, повинні бути взаємно обізнані про скоєння цього суспільно небезпечного діяння, та їх дії мають бути узгоджені. У нашому випадку інтелектуальна ознака співучасті (двос-

торонній інтелектуальний зв'язок) в принципі неможлива. Це пов'язано з тим, що провокація підкупу за своєю природою передбачає вчинення дій однієї особи в таємниці від іншої. Таким чином, при провокації підкупу має місце збіг діяльності провокуючої особи з тією чи іншою діяльністю провокованого, але ця діяльність не має тієї органічної інтелектуальної пов'язаності, яка характерна для співучасті.

Так, юридична природа провокації кримінального правопорушення не обумовлюється підбурюванням та характеризується власними ознаками, які дозволяють розмежовувати зазначені поняття, а саме:

- головною метою провокатора є настання негативних наслідків для особи, яку він провокує (наприклад, її викриття);
- провокація спрямована на збудження волі особи на вчинення кримінального правопорушення;
- провокація здійснюється у порядку односторонньої умисної діяльності з боку провокатора та не охоплює свідомість особи, яку провокують;
- провокація супроводжується застосуванням будь-якої форми впливу: фізичного насильства, вмовляння, запевнення в якихось фактах, погроз, залякування, підкуп, обман, почуття заздрості чи помсти, іншими спонуканнями;
- провокація завжди вчиняється із прямим умислом, який спрямований не конкретне кримінальне правопорушення, а на сам факт його вчинення.

Таким чином, провокація кримінального правопорушення – це відмінна від підбурювання одностороння діяльність винного, спрямована на моделювання такої поведінки іншої особи, яка мала б усі зовнішні ознаки кримінального правопорушення, з певною метою.

Так, для підбурювання завжди притаманний двосторонній суб'єктивний зв'язок між особами, тоді як при провокації може бути відсутнім такий зв'язок, провокатор може діяти таємно, шляхом створення умов і обставин, які обумовлюватимуть викриття особи, яку провокують. Водночас, для провокації обов'язковою суб'єктивною ознакою є спеціальна мета – викриття особи, яку спровокували на вчинення кримінального правопорушення, що не характерно для підбурювання.

Враховуючи, що підбурювання до вчинення кримінального правопорушення є кримінально протиправною діяльністю, яка здійснюється у межах складної співучасті з розподілом ролей, цей вид співучасті повинен відповідати зазначеним ознакам співучасті. Однак, враховуючи правову природу провокації, цілком зрозуміло, що ознаки співучасті відсутні.

При провокації підкупу відсутня спільність дій осіб і звичайно відсутній двосторонній суб'єктивний зв'язок. Відсутність такого зв'язку означає відсутність співучасті як такої, навіть якщо дії з об'єктивної сторони підпадають під визначення певного виду співучасті. Крім того – бажання викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду –

не може розглядатися в якості єдиного та бажаного кримінально протиправного наслідку для всіх осіб.

Список використаних джерел:

1. Альошина О. І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2007. 19 с.
2. Городецький Ю. В. Добровільна відмова провокатора злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2015, № 2(5). С. 122–134.

Ключові слова: провокація кримінального правопорушення, провокація підкупу, кримінальне правопорушення, співучасть у кримінальному правопорушенні, підбурювання, підкуп.

Key words: provocation of a criminal offense, provocation of bribery, criminal offense, complicity in a criminal offense, incitement, bribery.